

Թեան մէջ փակեց իւր աշխատանքը 1904ի Նոյեմբերի 22ին:

Բնիկ Ագրիտնուպոլսեցի, ծնած էր 1808 — 1810 թուականներուն:

Յղայ Հասակի մէջ Կ.Պոլսի բերուելով կը գաստիրարակուի. կը զարգանայ Պէդճեան Յարութեան Ամիրայի պաշտպանութեամբ, եւ Հուսիկ ապա ինքզինքը կու տայ սեղանաւորական ասպարեզին, որուն մէջ նշանաւոր կը հանդիսանայ եւ Օսմ. Պե. տութեան ալ մեծապէս կը գնահատուի: Հաջուագիւտ անձնաւորութիւն մըն էր նա, եւ եթէ կը ներկայացընէր այսօր իր դէմքը, ի՛նչ թէ անոր կենսագրութիւնն ընել է նպատակնիս, այլ ի՛ր մահուան տարեկիցին առթիւ յարգանք մը, պատիւ մ'ընծայել անոր յիշատակին, որ անմոռաց պէտք է մնայ թրքահայուն իրթական պատմութեան մէջ:

Ինքն եղած է առաջինը կամ առաջիններէն մին, որ Պէդճեան Յարութիւն ամիրայի թելադրութեամբ, 1828 կամ 29 թուականներուն, պատրաստած է

Կ.Պոլսոյ Ազգային վարժարաններու համար իրթական ծրագիր մը, որու մասին եղած տեղեկութիւնները գոթախտաբար գեռ պարզ ականգութիւններ են:

1856 — 58ի եւ 1858 — 60ի Ազգ. Գերագոյն ժողովներու գործոն անկամեւերէն ինքն եղած է՝ որ 1859 յունուար 9ի Գերագոյն ժողովի գումարումին մէջ Ազգային Ուսումական Խորհուրդի մ'անհրաժեշտ պէտքն զգալի ընել տուած է, եւ յաջողած է ընտրել տալ 1859 յունուար 16ի Ուսումական Խորհուրդը, որուն անգամ եղած է եւ ինքը՝ Աւետիս

էֆէնտի Պարտիզպանեան, Ստեփան Ասլանեան փաշայի եւ ասպետ Զունդի հետ:

Այս Ուսումական Խորհուրդին առաջին նիստին մէջն իսկ, Աւետիս Պարտիզպանեան, ինչպէս կ'աւանգնէ այն ատենի Գերագոյն ժողովոյ Ատենագրութիւնները¹, կ'առաջարկէ շուտով Ազգային ճեմարան մը հաստատել, կարեւորութիւն տալ իգական սեռի գաստիրարութեան եւ շատցնել աղէկանց վարժարանները, որոնք՝ շատ քիչ են եղբւր այն ատենը:

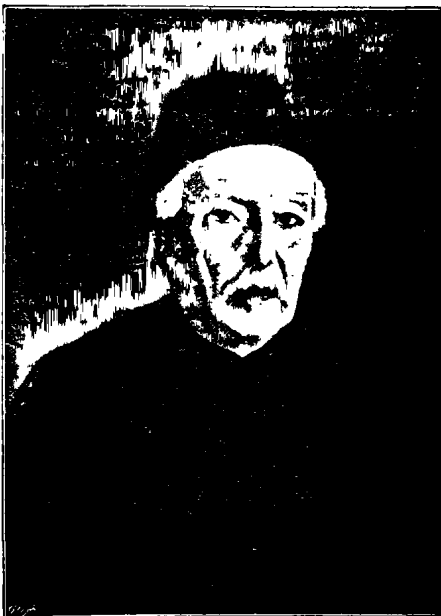
Ազգ. Սահմանագրութեան հաստատութեան ժամանակը նպաստաւոր դերեր կատարած է նա. շատ անգամ ալ եղած է երեսփոխան եւ անգամ Ազգ. վարչութեան:

Գրեթէ 30 տարեկէն աւելի էր, որ քաջութեամբ Ազգային գործերու շրջանակէն եւ սեղանաւորական ասպարեզէն, իրրեւ նահպետ կ'ապրէր իւր զուականց ու թուռնոց բաղմամբ ակումբին մէջ:

Ազգին եւ երկրին անցեալ իրերու խօսուն պատմագրութիւնն էր նա սակայն իր փոր-

ձառութիւններով ու հմտութեամբ մեծապէս խորհրդատու միշտ կ'ըլլար եւ տեղեկատու՝ ազգային կիսաքիպատմութեամբ հետաքրքրուողներուն:

Արժանի է որ այսպիսի անհատի մը դէմքը միշտ կենդանի մնայ տոհմային ժամանակագրութեանց մէջ՝ բոյց փափաքելի է ունենալ նաեւ անոր կենսագրութիւնը, չոր կը պատրաստէ հարկաւ անոր բարեյիշատակ որդին, Թապուր էֆէնտի Պարտիզպանեան:

ԱՎԵՏԻՍ ԷՓԷՆՏԻ ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ

մոտոս ի 22. Նոյեմբեր 1904:

¹ «Հօգրէ» Արօրեայն Թիւ 5, Մայիս 1905, էջ 147:

² «Արօր» էջ 148:

Այդ կենսագրական ծանօթութիւններուն մէջ, անտարակոյս մէկէ աւելի էջեր պիտի կարգանք՝ ինքնօգնութեան, ազգասիրութեան ու ուսումնասիրութեան, ինչ որ նոր սերունդին համար օգտակարութենէ զուրկ չ'ըլլար:

ԹՈՏԻՆՆ

ԸՆԴԳԻՍԱԽՈՍՅՈՒԹԻՒՆ

«ԲՆՏԻ» ԵՒ «ԿԱՂԱՄԱԽԻ» ԲԱՆԻՐԱՆԻ
ԽՆԳԻՐԸ

Մեծայարգ Բնապատումն ըսաւ իւր «վերջին խօսքը» (տ. վերջ՝ էջ 319—320), որ առաջինէն շատ տարբերութիւն չունի — Մեր պատասխանն ալ համառօտ պիտի ըլլայ:

Մենք ամենէն յառաջ հաստատեցինք արդէն թէ Բուրդէն = *porulus pyramidalis*, իսկ Կալմախի = *porulus tremula* (տես 2Ա. վերջ՝ էջ 51—52): Երկրորդ անգամ Մեծ. Բնապատումն առաջին առարկութիւնները մի առ մի ցրեցինք ու նորանոր փաստերով աւելի հաստատեցինք մեր նախապէս ըսածը (տ. էջ 285—86): Իսկ այսու՝ պիտի ջանանք Մեծ. Բնապատումն «վերջին խօսքին» տկար թելերը մի առ մի վրայտեղ...:

Մեծ. Բնապ. մեր «տեսութեան» ճիշդ հակառակ եղբակցութեան յանգեալ — համար անշուշտ՝ իւր ապացոյցներուն շարքը կը սկսի այսպէս. «Թող չկարծէ կ'» որ Կալմախի եւ Բուրդէն բառերուն նկատմամբ առաջին անգամ խնդիր հանողն ինքն է: Մենք համար ամենեւին նշանակութիւն չունի թէ «բարտի» եւ «կաղամախի» բառերուն նկատմամբ առաջին անգամ խնդիր հանողն ո՞վ է, այլ թէ յուզուած խնդրոյն իրաւանց նժարն որ կողմը կը հակի...: — Մեծ. Բնապ., իւր խօսքն այսպէս յառաջ կը տանի. «Հատոնց արդէն ծանօթ է որ գաւառականներէն ոմանք այս երկու բառերն ու ծանօնքն իրարու կը խառնեն: Գլխաւորաբար ի խոտորջուր տեղի կ'ունենայ այս խառնակութիւնը»: — Ապացոյց: — Խոտորջուրը բարբառին մէջ Բուրդէն է *por. pyramidalis*, իսկ Կալմախի՝ *por. tremula*: — Միթէ մինչեւ հիմայ մեր ապացուցանել ուզածն ալ այս չէր: Մատենագրաց եւ միւս գաւառականներու հետ համադր իմացածը խառնակութիւն է...: Զարմանալի խառնակութիւն եւ մանաւանդ զարմանալի ապացոյց...:

Թարգ. Զօգուածագրին կը վերագարձենք իւր՝ սա խօսքը, «բնականաբար երբ մէկն

ուզէ «ցորենին», «գարի» ըսել, եւ «գարւոյն», «ցորեն», այլ եւս անհնար է այնպիսոյն հետ՝ բնապատմական ցուցումներով խօսիլ...»:

Մեծ. Բնապատումն առ ի չգոյէ իրեն նպատաւոր ապացոյցներու՝ յառաջ բերած էր մեր ըսածն հաստատող փաստեր, զորոնք երբ իրեն դէմ հարձուցինք, զարմանք կը յայտնէ որ իւր յառաջ բերած օրինակներն իրեն դէմ մեծ փաստի զօրութիւն զգեցած են, վասն զի ինքն ուրիշ կարեւոր նպատակու յառաջ բերած էր զանոնք...: Այսինքն թէ՛ որովհետեւ մենք ապացուցած էինք որ ամէն գաւառաբար. բարի մէջ Բուրդէն ըսելով *por. pyramidalis* ծառը կ'իմացուի, իսկ *por. tremula* բացատրութեամբ՝ Կալմախի: Մեծ. Բնապատումն ուզած է մեր այս փաստերուն ստուգութիւնը փոխել: Այս պատճառաւ — «Բեջուկեղէրէի կողմերէն մեծ խնամքով եւ — իւր իսկ ձեռքով կտրել» ու բերեր է *p. tremula*ի ճիւղ մը, նոյնպէս եւ ծառիաններու քովերէն անկուած *p. pyramidalis* ծառէն ճիւղ մը, եւ ցոյց տուէր է Մշեցոց, որոնք ինչոյ *por. pyramidalis*ին ԲԱՐՏԻ անունը տուեր են, աւելցնելով թէ «մենք կաղամախին չենք ճանշար, ԼԵՌՆԵՐԸ Կ'ԱՆԿԱՅՈՒՆ: Ուրեմն բացայայտ է թէ ինչպէս միւս գաւառականներուն՝ նոյնպէս եւ Մշոյ բարբառին մէջ *por. pyramidalis* ծառին Բուրդէն անունը կը արուի. բնականաբար Մշեցի դաշտաբնակ մը կրնայ տեսած չըլլալ զ«կաղամախին», բայց գիտէ որ լինելովը (անտառները) կը գտնուի: Մշեցոց այս որոշ ու պայծառ «խօսքը» ըստ Բնապատումն, ցոյց կու տայ (եղբր) պարզապէս որ մեր շատուական Մշեցիները՝ ընդ որս թերեւս շատ մը վճիռ արձակողներ...: չեն կրնար զանազանել Կալմախի ու Բուրդէն, վասն զի... այս ծառերը թէ յետէ, թէ հետեւ, թէ քոտորս Կալմախի իրաւուն շատ կը նմանին, ք. շատերը միայն Բուրդէն անունը կ'տան, եւ ք. վարժ աչքի պէտք կայ զանազանելու համար այս երկուքն իրարմէ, շատ քիչերը եւ այն՝ բուռնաբանութեան պարզապէսները կրնան այս զանազանութիւն ընել...: — 2րի վճիռ: Այս, Մեծ. Բնապատումն է՝ որ ohne weiteres ձրի վճիռ կ'արձակէ եւ զայն այլոց կը վերագրէ, երբ *por. tremula* եւ *por. pyramidalis* ծառերուն ճիւղերը ձեռք բռնած՝ կը հարցնեն Մշեցոյն՝ «այս ծառերուն ինչ անուն կու տան ձեր տեղը»: — Մշեցին առանց տատամբելու, առանց չիփթելու՝ ինչոյ վերջոյն (*p. pyramid.*) ԲԱՐՏԻ անունը կու տայ: Խնդրենք, այս շատ որոշ պատասխանին մէջ «բարտի» ու կաղամա-